

ВОЛИНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА»: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали обласного круглого столу

27 березня 2024 року

м. Луцьк

Міністерство освіти і науки України
Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
Кафедра теорії та методики викладання шкільних предметів

ОСВІТНІЙ ПРОЄКТ
«КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА»:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали обласного круглого столу

27 березня 2024 року

м. Луцьк

УДК 378.046:37.017.4

О-72

*Розглянуто на засіданні кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 4 від 09.04.2024)*

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 2 від 18.04.2024)*

Упорядник:

Муляр Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського ІППО

Рецензенти:

Дем'янюк Олександр, доктор історичних наук, професор, заступник директора з науково-педагогічної діяльності Волинського ІППО;

Вітюк Валентина, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-методичної та навчальної діяльності Волинського ІППО

О-72 **Освітній проєкт** «Культура добросусідства»: досвід та перспективи : зб. матеріалів доповідей (статей, тез) круглого столу (м. Луцьк, 27 березня 2024 р.). Луцьк : ВІППО, 2024. 56 с.

У збірнику представлено матеріали доповідей та методичні рекомендації до викладання курсу «Культура добросусідства» в закладах загальної середньої освіти. Збірка може бути корисною для педагогів, шкільних психологів, соціальних працівників, тренерів для організації системної роботи з дітьми у формальній та неформальній освіті.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Думки авторів тез і статей можуть не збігатись із позицією редакції.

УДК 378.046:37.017.4

ЗМІСТ

ОЛЕШКО Петро Вітальне слово	4
ДЕМ'ЯНЮК Олександр Цивілізаційний вимір політики добросусідства: українсько-угорські взаємини	5
МУЛЯР Оксана Реалізація освітнього проєкту «Культура добросусідства» в ЗЗСО Волинської області	10
ПОЛІЩУК Наталія Формування життєвих навичок на заняттях курсу «Культура добросусідства»	16
ФЕДОРЧУК Інна Використання технік ненасильницького спілкування задля сприяння порозумінню у класі в контексті викладання інтегрованого курсу «Культура добросусідства»	29
ГРИЦЮК Тетяна Презентація додаткових матеріалів для викладання курсу «Культура добросусідства» у 5–6 класах НУШ	23
РОМАНЮК Катерина Робота на уроках курсу «Культура добросусідства» з дітьми ВПО та ООП як інструмент для їхньої соціалізації	27
ДРИПА Людмила Особливості інтегрованого курсу «Культура добросусідства» в контексті НУШ	31
МАКСИМЧУК Оксана Інтегрування курсу за вибором «Культура добросусідства» в курс «Я досліджую світ» (І цикл навчання)	36
ТКАЧУК Тетяна Використання інтерактивних вправ у навчанні курсу «Культура добросусідства» у початковій школі (з досвіду роботи)	41
ДОВГОПОЛЮК Наталія, САВЧУК Ірина Квест-екскурсія «Стежками історичного Луцька»	45

Петро ОЛЕШКО,
кандидат історичних наук, професор,
директор Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Вітаю, шановні учасники круглого столу «Освітній проєкт “Культура добросусідства”: досвід та перспективи».

Радий вітати усіх, хто впроваджує в життя та освітню діяльність ідею нашого курсу, хто викладає цей курс, а також працює у різних напрямках, а саме: робота з підтримки внутрішньо переміщених осіб в умовах війни, волонтерська діяльність, підтримка дітей з особливими освітніми потребами, психологічна підтримка ВПО в умовах війни, співпраця з громадами тощо. Сьогодні ми зібралися, щоб підбити перші підсумки, проаналізувати результати нашої роботи з курсу «Культура добросусідства».

Це перший круглий стіл у такому форматі. Сподіваюсь подібні зустрічі стануть доброю традицією, оскільки проведення круглого столу є надзвичайно важливим в умовах розвитку нашої освіти, надасть можливість обмінятися досвідом та творчими напрацюваннями між колегами, які викладають цей курс, а також обговорити особливості впровадження курсу в освітній процес ЗЗСО та майбутні перспективи розвитку проєкту. Особливо приємно бачити вчителів, які вперше впроваджують інтегрований курс «Культура добросусідства» в 5-6-х класах Нової української школи та діляться своїм досвідом роботи.

Освітній проєкт «Культура добросусідства» здійснюється за підтримки МОН України та реалізовується майже в усіх регіонах нашої країни. Наша область долучилася до реалізації даного проєкту у 2020 році. Саме чотири роки тому була підписана угода про співпрацю між ГО «Інтеграція та розвиток» (всеукраїнський координатор «Культури добросусідства» Маргарита Араджионі) та Волинським ІППО (директор Петро Олешко).

Інтегрований курс «Культура добросусідства» призначений для ознайомлення школярів з етнічними, мовними, ментальними особливостями регіону, в якому мешкають; формування у дітей навичок

конструктивної комунікації й успішної взаємодії в колективі, а також на розвиток освіти впродовж життя, демократизацію освітнього середовища, підтримку міжкультурної і миротворчої освіти та широкої соціальної інклюзії в Україні, що, без сумніву, є актуальним і на часі в реаліях сьогодення.

На Волині у цьому навчальному році курс «Культура добросусідства» викладається у 58-х ЗЗСО й у цій залі якраз ті педагоги, які викладають цей курс. У двох експериментальних закладах освіти: ОЗЗСО «Раково-Ліський ліцей» та Луцький ліцей № 1 апробувалася модельна навчальна програма з курсу «Культура добросусідства» НУШ, 5–6 клас.

Отож, сьогодні у нас є прекрасна нагода обговорити наші досягнення і напрацювання в межах даного освітнього проєкту та визначити перспективи подальшої нашої роботи. Бажаю вам плідної співпраці!

Олександр ДЕМ'ЯНЮК,
доктор історичних наук, професор,
заступник директора Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
з науково-педагогічної діяльності, м. Луцьк

ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР ПОЛІТИКИ ДОБРОСУСІДСТВА: УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ ВЗАЄМИНИ

Поняття «добросусідство» має історичні підвалини та містить різновекторні змістові наповнення – від звичайного побутового до міждержавного чи міжблокового співіснування країн-сусідів. Якщо торкатися лише сучасного стану добросусідських відносин між суб'єктами міжнародного права, то слід визнати, що Україна як незалежна та суверенна держава долучилася до цього процесу на початку 90-х років ХХ ст.

Сьогодні Україна межує з сімома державами на сході, півночі та заході. Зі щонайменше трьома межувала в минулому. Чи задумувалися ми скільки з цих країн явно чи приховано налаштовані проти України та її незалежності? Адже відкрито свою ворожість тепер проявляють:

Російська Федерація (в лютому 2022 року розпочала широкомасштабну військову агресію проти України), Білорусь (фактично військовий та політичний сателіт путінської Росії), Угорщина (впродовж останніх років займає антиукраїнську позицію на міжнародній арені, усіяло шкодить антиросійській боротьбі нашої держави й підтримує зв'язки з російським режимом), Словаччина (в останні місяці посилилася антиукраїнська риторика у зв'язку з перемогою на виборах партії «Курс – соціальна демократія» та обрання прем'єр-міністром країни її проросійського лідера Роберта Фіцо). А скільки ще з держав-сусідів зайняли очікувальну позицію та очікують погіршення міжнародних позицій України?

Нижче мова піде про взаємовідносини двох держав-сусідів – України та Угорщини, які впродовж ХХ ст. неодноразово були недобросусідськими. На жаль, такий стан взаємин маємо й сьогодні, в добу, коли від добросусідства західних держав фактично залежить наш суверенітет.

Нагадаємо, що 3 грудня 1991 року Угорщина стала третьою країною світу (після Польщі та Канади), яка визнала незалежність Української держави, що постала на уламках СРСР. Одночасно було встановлено дипломатичні відносини та відкрито посольство Угорської Республіки в Україні, яке стало першим зарубіжним посольством у незалежній Україні. Україна відкрила посольство в Угорщині 24 березня 1992 року в м. Будапешт, й воно стало першим дипломатичним представництвом України за кордоном [13, с. 81].

Одним із перших, підписаних Україною, міждержавних документів був «Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою», ратифікований Верховною Радою України 1 липня 1992 року [1]. У ньому, з-поміж іншого, зафіксовано, що «Україна і Угорська Республіка розвиватимуть свої відносини як дружні держави. Вони послідовно керуватимуться принципами суверенної рівності, незастосування сили або загрози силою, непорушності кордонів, територіальної цілісності, мирного врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи одна одної, поважання прав людини і основних свобод, рівноправності і права народів розпоряджатись своєю долею, сумлінного виконання міжнародних правових зобов'язань, добросусідства, партнерства і співробітництва» [1]. Зважаючи на теперішній стан взаємин України та Угорщини, важко віднайти в них принципи, якими мають

керуватися держави – суверенної рівності, мирного врегулювання спорів, невтручання у внутрішні справи одна одної, сумлінного виконання міжнародних правових зобов'язань тощо.

Якщо звернутися до історичного досвіду взаємин двох народів, то лише у ХХ ст. можна знайти кілька прецедентів недобросусідських відносин, в яких угорські політики діяли з позицій свого імперського, хоча й нетривалого, минулого. Насамперед спадають на гадку події періоду Карпатської України (1939 рік). І якщо поляки претендували на Тешинську Сілезію, де дійсно проживала певна кількість поляків, то Угорщина наполягала на територіях, які входили до складу королівства Угорщина, зокрема Словаччина й Закарпаття, а не лише заселені угорцями райони [2].

15 березня 1939 року Соїм проголосив державну самостійність Карпатської України і схвалив Конституцію, яка визначила президентську республіку державним устроєм, а Президентом держави було обрано Августина Волошина. Цього ж дня хортистська Угорщина за підтримки гітлерівської Німеччини розпочала агресію проти Карпатської України. Їм допомагали польські військові групи, здійснюючи різноманітні диверсії [3]. «Карпатська Січ» не мала змоги ефективно протистояти добре озброєній угорській армії.

У гірських районах загони «Карпатської Січі» продовжували боротьбу з угорськими регулярними частинами до кінця травня 1939 року [4], однак в інших цей спротив припинився раніше. Впродовж кількох днів 1939 року угорські війська знищили декілька тисяч учасників опору в Карпатській Україні, десятки тисяч запроторили до угорських концтаборів [5]. 4500 українських патріотів стали тоді жертвами угорського терору [6]. Захопивши Карпатську Україну, угорська окупаційна влада запровадила на Закарпатті воєнний стан і утворила військову адміністрацію.

Ця анексія супроводжувалася жорстоким терором проти українців. Каральні органи «зачищали» край від «українських націоналістів». Найжорстокішого переслідування зазнали січовики та національно свідомі інтелігенція, а також колишні державні діячі Карпатської України. Тисячі членів «Карпатської Січі» були або розстріляні, або потрапили в концентраційні табори й тюрми [3]. Були ліквідовані

українські політичні та культурно-освітні організації, зокрема «Просвіта».

Ще один епізод із ХХ століття – Друга світова війна, під час якої Угорщина буда сателітом III Райху. Чисельність угорського війська у складі частин німецької армії, які перебували на території теперішньої України, була найбільша з-посеред союзників Німеччини. Від жовтня 1941 року до лютого 1944 року майже 100 тис. осіб із угорських військових підрозділів виконували військово-поліційні функції в північноукраїнських районах і на території Волинського Полісся [7, с. 77]. На території України угорські вояки здійснювали як охорону військових і стратегічних об'єктів, комунікацій, логістичних структур, так і брали участь у каральних акціях проти радянських партизанів, пацифікаційних заходах проти місцевого українського та польського населення. Відомо про окремі випадки виступів угорських гонведів проти українських національних збройних формувань на території Західної України.

Після початку російсько-української війни збільшилися заклики Угорщини до розширення колективних прав і надання громадянства угорцям Закарпаття. Угорський уряд підтримує різні угорськомовні заклади освіти. Наприклад фінансує роботу Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, який має ліцензію на освітню діяльність від Міністерства освіти та науки України. Окрім того, Угорщина виділяє значні кошти на утримання і розвиток інфраструктури цих установ і підтримує прямими субсидіями вчителів та батьків, які віддають своїх дітей до угорськомовних шкіл, а також медичних працівників [8, с. 83].

Ускладнюються добросусідські взаємовідносини й через те, що угорські політики, переважно з правлячої партії «Фідес» намагаються втручатися у внутрішні справи України, гальмують рішення країн Європейського Союзу щодо підтримки нашої держави та поглиблення санкцій проти Росії. Представники уряду неодноразово підкреслювали збитки, яких завдають угорській та європейській економіці ці санкції, і стверджували, що без прагматичних економічних відносин із Росією ЄС не зможе відновити свою конкурентоспроможність [12, с. 153].

26 вересня 2017 року Міністерство закордонних справ Угорщини заявило, що після прийняття нашою державою закону «Про освіту» Угорщина блокуватиме подальший рух України до ЄС. «Угорщина,

перебуваючи в Європейському Союзі, блокуватиме і буде накладати вето на будь-які кроки, які могли б бути подальшим прогресом у процесі європейської інтеграції України у дусі програми «Східного партнерства» [10]. А вже у серпні 2018 року в уряді Угорщини заснували посаду міністра, який буде відповідати за розвиток Закарпатської області України, що викликало хвилю обурення в нашій державі та за кордоном. У жовтні 2018 року Угорщина під тиском європейських партнерів змінила скандальну назву посади. Тепер це урядовий «уповноважений по Закарпаттю» з функціональними обов'язками щодо співпраці двох сусідніх прикордонних регіонів – Сабольч-Сатмар-Березької області (Угорщина) та Закарпатської області (Україна) [11].

Ці зауваги дисонують із політикою Угорщини щодо України до 2014 року. Тодішні експерти й журналісти наперебій констатували, що з огляду на досягнуті результати у сфері економічного і політичного співробітництва, видавалося ніби Україна й Угорщина зацікавлені в динамічному і багатогранному співробітництві. Угорська зовнішня політика була послідовна й зорієнтована до того, щоб шляхом консультацій і передачі досвіду зміцнити євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення України: «все це дає підстави стверджувати, що така співпраця успішно розвиватиметься і в майбутньому – на благо наших народів, а також в інтересах усього регіону та Європи в цілому» [9, с. 15].

Отож добросусідські міждержавні відносини впливають як на культурний, соціальний, економічний стан взаємин громадян, так і на зовнішньополітичну діяльність країн. А у програмі «Культура добросусідства», запровадженій в українських школах, серед завдань знаходимо: «відповідальність молоді за добробут рідного краю і країни як невід'ємного складника громадянського обов'язку» [15, с. 8].

Список використаних джерел

1. Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною і Угорською Республікою. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348_004#Text
2. Карпатська Україна: як постала і чому не встояла. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29825313.html>
3. Передвісник Другої світової: 85 років тому Угорщина окупувала Карпатську Україну. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rokiv-tomu-uhorshchyna-okupuvala-karpatsku-ukrayinu/32860592.html>

4. Карпатська Україна. URL: <https://oda.carpathia.gov.ua/storinka/karpatska-ukrayina-0>
5. Карпатська Україна і Угорщина: 80 років тому і сьогодні. URL: <https://bintel.org.ua/uncategorized/karpatska-ukrayina-i-uhorshchyna-80-rokiv-tomu-i-sohodennya/>
6. Гітлер дозволив Угорщині захопити Карпатську Україну. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_gitler-dozvoliv-ugorschini-zahopiti-karpatsku-ukrayinu/825789
7. Дем'янюк О. Й. Угорсько-українське воєнне протистояння на території волинських округів Райхскомісаріату «Україна». *Військово-науковий вісник*. 2020. Вип. 33. С. 75–86.
8. Голош М. Українсько-угорські відносини новітньої доби та їх вплив на європейську інтеграцію. *Геополітика України: історія і сучасність* : зб. наук. пр. 2018. Вип. 1. С. 78–86.
9. Дергачов О. Нова Європа для старої України. *Політика і культура (ПіК)*. 2015. № 7. С. 15–18.
10. Угорщина блокуватиме будь-яке зближення України та ЄС – офіційна заява. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/09/26/7071487/>
11. Угорщина змінила назву «уповноваженого по Закарпаттю». URL: <https://web.archive.org/web/20181115153800/https://www.rbc.ua/ukr/news/vengriya-izmenila-nazvanie-upolnomochennogo-1540894271.html>
12. Бенце В. Аспекти українсько-угорських відносин 2004–2019 рр. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Вип. 1–2. С. 146–156.
13. Ткач Д. І. Українсько-угорські відносини новітньої доби. *Наук. вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 78–89.
14. Віднянський С. В. Українсько-угорські відносини: проблемні питання та роль історичної науки. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1. С. 16–25.
15. Культура добросусідства : інтегрований наскрізний курс. Київ, 2021. 24 с.

Оксана МУЛЯР,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЄКТУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» В ЗЗСО ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сьогодні освіта все більше починає усвідомлюватися нашим суспільством як сфера інвестицій в людину, краще майбутнє держави.

Вона є основним провайдером соціально значущих якостей, культурних норм і цінностей, передачі досвіду соціально-культурної поведінки і спілкування дитини, підлітків і дорослих людей. Тому надзвичайно важливим є забезпечення освітян якісними освітніми проєктами, програмами, навчально-методичними комплексами, які будуть сприяти розвитку компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі, що швидко змінюється. «Культура добросусідства» є одним із прикладів таких сучасних та інноваційних освітніх проєктів. Він був розроблений ще до початку освітньої реформи та впровадження Нової української школи, однак в умовах НУШ набув ще більшої актуальності й відповідає сучасній освітній політиці.

«Культура добросусідства» – це єдиний унікальний український інтегрований наскрізний курс від дошкільної до вищої освіти та навчання дорослих (учителів та батьків), спрямований на формування власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям, плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами.

Першочерговим завданням інтегрованого курсу «Культура добросусідства» є формування громадянських та соціальних компетентностей, активної громадянської позиції на засадах демократії та загальнолюдських цінностей: справедливості, рівності, чесності, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточуючих, набуття досвіду життя в соціумі, відповідальність за власний спосіб життя, усвідомленням рівних прав і можливостей з урахуванням демократичних принципів. Основна ідея курсу полягає в тому, щоб допомогти педагогам і здобувачам освіти навчитися вибудовувати життя, керуючись принципами демократії, жити у злагоді з собою й плекати гармонійні відносини з навколишнім світом, бути небайдужими до своєї держави, свого народу. Курс формує вміння ухвалювати прогностичні рішення, критично мислити та аналізувати інформацію, розуміти значення права, активно цікавитися суспільним, політичним та економічним життям, а головне – мати активну життєву позицію, бути готовими до практичного втілення в життя ідей, на яких будується демократичне суспільство, гідно виховувати нове покоління українців.

У 2003 році інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток» забезпечив комунікацію та об'єднав науковців, освітян, представників громадського сектора та структур влади в реалізації проєкту «Культура добросусідства», який, починаючи з 2013 року, працює по всій Україні.

Програми і посібники курсу «Культура добросусідства» отримали перші грифи МОН в 2007 та 2014 роках. Листом МОН № 1/9-45 від 28.01.2019 р. по нових 13 областях і листом № 1/9-384 від 17.07.2020 р. курс «Культура добросусідства» рекомендований до впровадження по всій території України. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 липня 2021 року № 795 модельній навчальній програмі «Культура добросусідства» 5–6 класи» для ЗЗСО надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Програма «КД» стала однією з 75 модельних навчальних програм для базової середньої освіти, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. Саме ці навчальні програми стали основою для розроблення нової навчальної та методичної літератури для 5–9 класів у майбутньому. Програми курсу «Культура добросусідства» є наскрізними. Вони розроблені для закладів дошкільної, загальної середньої та вищої освіти, роботи з дорослими (педагогами та батьками) і допомагають втілювати концепцію наступності та розвитку освіти впродовж життя. Програми є інтегрованими та спрямовані на розвиток і соціалізацію людини, формування громадянської, міжкультурної, комунікативної, екологічної та інших компетентностей, широку соціальну інклюзію та толерантність. Програми курсу враховують регіональну конфесійну, культурну, ментальну, мовну специфіку та географічний та історико-культурний контекст як регіону, так і країни в цілому. Із програмами курсу можна працювати у закладах освіти та вдома.

Модельна навчальна програма курсу «Культура добросусідства» для 5–6 класів закладів ЗЗСО з навчанням українською мовою; закладів загальної середньої освіти, у яких є класи (групи) з навчанням мовою корінного народу або національної меншини поряд з державною мовою, та закладів загальної середньої освіти, у яких є класи (групи) з навчанням українською мовою та вивченням мови корінного народу

або національної меншини, спрямована на виконання Закону України «Про освіту» і Закону України «Про загальну середню освіту». Програма базується на таких ціннісних орієнтирах, як дитиноцентризм, визнання унікальності, талановитості й ідентичності кожної людини, доброчесність, здоров'я, добробут і безпека, що має забезпечити гармонійний розвиток, цілісне світосприйняття, утвердження людської гідності, вільної особистості й активного громадянства. Програма логічно продовжує реалізацію завдань соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, зазначених у Державному стандарті початкової освіти (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87), які впроваджуються через інтегрований курс «Я досліджую світ», а також програм наскрізного інтегрованого спецкурсу «Культура добросусідства» (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018) і програм інтегрованого курсу «Культура добросусідства: Я досліджую світ» для 1–4 класів НУШ (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-334 від 07.06.2019).

Предмет «Культура добросусідства» для 5–6 класів є складником наскрізного курсу «Культура добросусідства», програми якого розроблені для різних ланок освіти – від дошкілля до освіти дорослих. Він спрямований на розвиток освіти впродовж життя, демократизацію освітнього середовища, підтримку міжкультурної і миротворчої освіти та широкої соціальної інклюзії в Україні. Метою програми курсу «Культура добросусідства» 5–6 клас НУШ є: сприяти гармонійному розвитку особистості здобувача освіти і вихованню освічених, соціально компетентних громадян, які поділяють демократичні цінності, відповідально ставляться до своєї громади, рідного краю, країни, дбають про власне здоров'я, безпеку і добробут, готові розвивати та примножувати природний, економічний і культурний потенціал України. На Волині дана програма НУШ 5–6 класи апробувалася у двох експериментальних освітніх закладах: ОЗЗСО «Раково-Ліський ліцей», Луцька СЗОШ № 1.

Комісією з філософсько-світоглядних дисциплін Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України було розглянуто навчальні посібники: «Культура добросусідства. Частина 1: “Я, моя сім'я і мої сусіди. Регіон”». Робочий зошит для дітей

і матеріали для батьків»; «Культура добросусідства. Частина 2: “Місце, де ми живемо. Регіон”. Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків»; «Культура добросусідства. Частина 3: “Учимося, працюємо та відпочиваємо разом. Регіон”. Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків»; «Культура добросусідства. Частина 4: “Цінуймо край – пишаємося Україною. Регіон”. Робочий зошит для дітей і матеріали для батьків». Всі ці посібники були розроблені авторським колективом під керівництвом Маргарити Араджионі для закладів загальної середньої освіти, і всі вони були схвалені для використання у ЗЗСО (протокол № 1 від 07 травня 2019 року). Оскільки курс «Культура добросусідства» розробляється з урахуванням регіональної специфіки, це дає можливість включати в загальноукраїнський контекст особливості природного, історичного та культурного ландшафту регіонів й унаочнювати процес навчання, що особливо актуально для маленьких дітей. Так у 58-ми ЗЗСО Волинської області використовується наш регіональний компонент курсу, розроблений авторським колективом волинських науковців та педагогів. До його складу входять: Муляр Оксана Петрівна, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії та методики викладання шкільних предметів Волинського ІППО, Грицюк Тетяна Ростиславівна, вчитель початкових класів ЗЗСО І–ІІІ ст. № 1 м. Рожище; Максимчук Оксана Адамівна, вчитель початкових класів ЗЗСО І–ІІІ ст. с. Журавичі Луцького району, Бугайчук Іванна Віталіївна, учитель початкових класів КЗЗСО «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради Волинської області. Посібники створені відповідно до програми спеціального курсу «Культура добросусідства». Вони призначені для ознайомлення школярів і їхніх батьків із рідним краєм, ментальними, мовними, релігійними, етнокультурними особливостями людей, які мешкають на Волині, для проведення системної виховної роботи, розвитку громадянської освіти, формування соціальних компетентностей, навичок конструктивної комунікації й успішної взаємодії у колективі. Зошити можуть бути використані також як методичні посібники і хрестоматії для організації роботи учнів на уроці, під час ранкових зустрічей і годин спілкування. Навчальні посібники розміщені також на сайті Волинського ІППО в рубриці Нова українська школа (<http://vippo.org.ua/index.php?pagename=nuschool>).

Позитивним є те, що педагоги області використовують у своїй роботі з батьківською спільнотою програму по відповідальному батьківству «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно», яку було розроблено на запит педагогів, що працюють у закладах освіти різного рівня. Вона спрямована на активізацію роботи з розвитку громадянської освіти дорослих через систему шкільної освіти та через впровадження нових методів роботи педагогів із батьками. Програма націлює освітян, які працюють з дорослими, на використання активних, інтерактивних, групових форм роботи під час батьківських зборів та педагогічних нарад, задля того, щоб зробити їх більш актуальними, змістовними, практичними, цікавими та ефективними. Розроблена програма «Культура добросусідства» для системної роботи з дорослими з розвитку психолого-педагогічної компетентності та громадянської освіти рідних чи опікунів дитини під час батьківських зборів «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно» пройшла рецензування й отримала гриф МОН (лист ІМЗО № 22.1/12-Г-335 від 07.06.2019 р.).

Майже в усіх обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти або академіях неперервної освіти України у переліках курсів за вибором або платних курсів є програми з методики викладання «Культури добросусідства» в різних ланках освіти для педагогів, які вперше починають викладати цей курс, а також для тих педагогів, які вже потребують оновлення сертифікату з викладання цього курсу. Кафедрою теорії та методики викладання шкільних предметів було розроблено освітню програму семінару-тренінгу «Методичні аспекти впровадження інтегрованого курсу «Культура добросусідства» у Новій українській школі», схваленою вченою радою ВППО, протокол № 6 від 15.12.2022 р. За цією програмою у 2021–2023 рр. було підготовлено до викладання інтегрованого курсу «Культура добросусідства» 118 педагогів, які отримали відповідний сертифікат. У 2023 р. пройшли підвищення кваліфікації на тематичних курсах 18 педагогів області.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти / М-во освіти і науки України. 2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 03.04.2024).

2. Закон України «Про освіту». Верховна Рада України. Київ, 2017. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 03.04.2024).
3. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно : програма та метод. рек. / [ред.-уклад.: О. В. Аніщенко, М. А. Араджионі, А. І. Гусев, В. І. Потапова]. Київ : ТОВ «Прометей», 2019. 544. URL: https://lib.iitta.gov.ua/719391/1/Kultura_dobrosusidstva_Batkivski_zbory_2019_5.pdf (дата звернення: 03.04.2024).
4. Культура добросусідства. Ч. 1: Я, моя сім'я і мої сусіди. Волинь : робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закладів загальної середньої освіти Волинської області / [авт.-уклад.: М. А. Араджионі, І. В. Бугайчук, О. П. Муляр]. Київ : ТОВ «Прометей», 2020. 84 с. URL: <http://vippp.org.ua/files/nuschool/zoshut1-1599129638.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).
5. Культура добросусідства. Ч. 2: Місце, де ми живемо. Волинь : робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закл. заг. середньої освіти Волин. обл. / [авт.-уклад.: М. А. Араджионі, Т. Р. Грицюк, О. А. Максимчук, О. П. Муляр]. Київ : ТОВ «Прометей», 2021. 96 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1kqh9GJDKqGC3A50npI0P95FIPaj6E4Jk/view> (дата звернення: 03.04.2024).
6. Культура добросусідства: Я. Ми. Країна : прогр. виховних год. для ЗНЗ П-ІІІ ст. і метод. рек. щодо її апробації та впровадження / [авт.-уклад.: М. А. Араджионі, А. І. Гусев, М. С. Єлігулашвілі, В. І. Потапова]. Київ : ТОВ «Контекст Україна», 2016. 260 с. URL: <https://kdukraine.com/app/uploads/2023/05/i-we-kraina-nova-2022.pdf> (дата звернення: 03.04.2024).
7. Культура добросусідства. 5–6 класи : модельна навч. прогр. для закл. заг. середньої освіти / [авт.-уклад.: М. А. Араджионі, О. Г. Козорог, Н. І. Лебідь, В. І. Потапова, І. К. Унгурян]. 2021. 33 с. URL: <http://surl.li/butkw> (дата звернення: 03.04.2024).
8. Муляр О. П. Методичні аспекти впровадження інтегрованого курсу «Культура добросусідства» у Новій українській школі : освітня прогр. підвищення кваліфікації. Луцьк : ВІППО, 2022. 8 с. URL: https://docs.google.com/document/d/1icQHylQAbOMnJCMXASnttnJlujj9YfKs2gqRvm8-R_Y/edit?usp=sharing (дата звернення: 03.04.2024).

Наталія ПОЛІЩУК,
завідувач відділу освітньої та інноваційної діяльності
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Луцьк

ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК НА ЗАНЯТТЯХ КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА»

Предмет «Культура добросусідства» для 5–6 класів є складником наскрізного курсу «Культура добросусідства», програми якого розроблені

для різних ланок освіти – від дошкілля до освіти дорослих. Він спрямований на розвиток освіти впродовж життя, демократизацію освітнього середовища, підтримку міжкультурної і миротворчої освіти та широкої соціальної інклюзії в Україні [4].

Згідно з Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, Програма реалізує частину обов'язкових результатів навчання в межах соціальної і здоров'язбережувальної галузі, визначених Державним стандартом (додаток 16), забезпечує системну і цілеспрямовану роботу з формування соціальної і здоров'язбережувальної компетентності, розвиває відповідальне ставлення до свого здоров'я та добробуту і здоров'я та добробуту інших осіб тощо [4].

Передбачається, що результатом навчання має бути розвиток життєвих (психосоціальних) навичок учнів.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я під «життєвими навичками» розуміється здатність до адаптивної та позитивної поведінки, яка допомагає особистості впоратися зі щоденними перешкодами [1]. Також, ВООЗ запропонувала п'ять основних компонентів, з яких мають складатися програми розвитку життєвих навичок: самоповага та емпатія; спілкування та міжособистісні стосунки; прийняття рішень та вирішення проблем; творче та критичне мислення; уміння справлятися з емоціями та стресами. Особливе місце серед них належить навичкам протидії соціальному тиску, що допомагають молоді навчитися незалежно діяти у сучасному світі. Вони сприяють формуванню гармонійно розвиненої особистості, її кращій соціальній адаптації, інтелектуальному та емоційному благополуччю, позитивній і здоровій поведінці [2].

Вчені та педагоги-практики визначають такі групи життєвих навичок: міжперсональні та внутрішньоперсональні (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація життєвих навичок

Навички, що сприяють соціальному благополуччю (міжперсональні)	Навички, що сприяють психологічному благополуччю (внутрішньоперсональні)	
	Когнітивні (інтелектуальні)	Емоційно-вольові
1. Ефективного спілкування: <ul style="list-style-type: none"> • активне слухання; • уміння чітко висловити свою думку; • уміння відкрито висловлювати свої почуття без страху; • володіння «мовою жестів»; • адекватна реакція на критику; 	1. Самоусвідомлення і самооцінки: <ul style="list-style-type: none"> • здатність усвідомити свою унікальність; • позитивне ставлення до себе, інших людей і життєвих перспектив; 	1. Самоконтролю: <ul style="list-style-type: none"> • контроль проявів гніву; • уміння долати тривогу; • уміння переживати невдачі; • уміння справлятися з горем, втратою, травмою, насиллям. 2. Керування стресами: <ul style="list-style-type: none"> • планування часу;

<ul style="list-style-type: none"> • уміння попросити про послугу, допомогу. <p>2. Співпереживання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатність розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей; • уміння висловити це розуміння; • уміння надати підтримку і допомогу. <p>3. Розв'язання конфліктів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • здатність розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; • уміння розв'язувати конфлікти поглядів на основі толерантності; • уміння розв'язувати конфлікти інтересів шляхом конструктивних переговорів. <p>4. Протидія соціальному тиску (упевненої поведінки, відмови, поведінки в умовах тиску, загрози насилля, протидія дискримінації):</p> <ul style="list-style-type: none"> • навички упевненої поведінки; • уміння відстоювати свою позицію; • уміння долати сором'язливість; • уміння відмовлятися від небезпечних пропозицій; • протидія дискримінації. <p>5. Групової роботи та адвокації:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уміння бути членом команди, працювати на результат; • уміння висловити повагу до внеску інших осіб; • сприйняття різних стилів поведінки; • лідерські навички; • навички впливу і переконливості; • навички встановлення контактів і мотивування 	<ul style="list-style-type: none"> • здатність реально оцінювати свої здібності та можливості, переваги й недоліки; • здатність адекватно сприймати оцінки інших людей; • здатність усвідомити свої права, потреби, цінності й пріоритети; • постановка життєвої мети. <p>2. Аналіз проблем і прийняття рішень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уміння визначити суть проблеми та причини її виникнення; • уміння знайти відповідну інформацію і достовірні джерела; • здатність сформулювати щонайменше три варіанти розв'язання цієї проблеми; • уміння передбачити наслідки кожного варіанта для себе й інших; • уміння оцінити реалістичність кожного варіанта, враховуючи власні можливості та життєві обставини; • здатність обрати оптимальне рішення. <p>3. Критичного мислення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уміння відрізняти факти від міфів, стереотипів та особистих уявлень; • аналіз ставлень, цінностей, соціальних норм, вірувань і чинників, що на них впливають; • аналіз впливу однолітків і засобів масової інформації 	<ul style="list-style-type: none"> • позитивне мислення; • методи релаксації. <p>3. Мотивація успіху і гартування волі:</p> <ul style="list-style-type: none"> • віра в те, що ти є господарем власного життя; • налаштованість на успіх; • здатність концентруватися на досягненні мети; • розвиток наполегливості та працелюбності
Життєві навички, що сприяють фізичному здоров'ю		
<ul style="list-style-type: none"> • дотримання режиму харчування (уміння складати харчовий раціон з урахуванням реальних можливостей, потреб та користі; вміння визначати й зберігати високу якість харчових продуктів); • навички рухової активності (виконання ранкової зарядки; регулярні заняття фізичною культурою, руховими іграми, фізичною працею); • санітарно-гігієнічні навички, навички особистої гігієни (уміння виконувати гігієнічні процедури (доглядати за шкірою, зубами, волоссям тощо); • режим праці та відпочинку (вміння чергувати розумову та фізичну активності; вміння знаходити час для регулярного харчування й повноцінного відпочинку) 		

Життєві навички сприяють розумінню базових потреб і розвитку вміння правильно задовольнити їх, благополуччю, життєвому успіху, розвитку духовності та позитивних якостей школяра [2].

В освітньому процесі здійснюються наступні етапи формування життєвих навичок через втілення певного навчального змісту: отримання учнями знань, вироблення ставлень, розвиток навичок [2].

Знання забезпечують особистість інформацією, необхідною для розуміння світу і фактів життя. Вони є необхідною умовою навички, але не достатньою для її формування. Ставлення – це особистісні погляди, стереотипи, уявлення, переконання, суб'єктивні оцінки суперечностей, і вони залежать від особистої системи цінностей та соціальних, культурних і моральних норм, які пропагуються в суспільстві. Ставлення зумовлюють дії та реакції людини. Навички – здатність практикувати конкретні моделі поведінки.

Навчання здійснюється на прикладах ситуацій, близьких до реального життя дітей і молоді, з урахуванням рівня їхнього розвитку, потреб та проблем. Але при цьому враховуються не лише актуальні потреби і проблеми, а й ті, що незабаром можуть виникнути в зоні їхнього найближчого розвитку [2].

Увагу вчителя зосереджено на використанні методів навчання, що ґрунтуються на активній участі всіх учнів: роботі в групах, обговоренні, мозкових штурмах, розробці концептуальних карт, рольових іграх, дискусіях, творчих проєктах, інтерв'ю, аналізі життєвих ситуацій, екскурсіях, моделюванні розв'язання проблеми тощо. Це дозволить учням набути необхідного досвіду розв'язання проблем, навчить вільно висловлювати свої думки, толерантно ставитися до різних точок зору, розподіляти обов'язки в групі й приймати спільні рішення.

Використовуються вправи – метод навчання, що передбачає багаторазове, свідоме повторення розумових і практичних дій з метою формування, закріплення і вдосконалення необхідних навичок і вмінь. Наприклад, виконувати розпорядок дня, гігієнічні процедури, правила для пасажирів, безпечної поведінки тощо. Систематичне виконання вправ зміцнює волю учнів, виховує наполегливість, завзятість, старанність, самовладання. За допомогою вправ вчитель може об'єктивно діагностувати знання учнів і глибину розуміння предмета.

Тренування як практичний метод навчання полягає у свідомому і багаторазовому комплексному повторенні вже засвоєних прийомів і дій. Під час тренування учні виконують комплекс умінь і навичок, складають систему безпечної діяльності при певній загрозі. Наприклад, вчитель визначає конкретну ситуацію – пожежа в будівлі, ядерна загроза і т. ін. Учні повинні діяти відповідно до задекларованих умов за алгоритмом, застосовуючи отримані вміння та навички безпечної поведінки. Навчальні тренування застосовуються для відпрацювання дій при вивченні тем з цивільної оборони, першої медичної допомоги, правил поведінки в екстремальних ситуаціях. Шляхом тренування вдосконалюються фізичні та психічні якості особистості.

Таким чином, учні у процесі навчальної діяльності залучаються до вирішення важливих проблем, вчителі ж при цьому виступають у ролі

помічників. Учні вивчають питання, які їх цікавлять, реалізуючи природжені здібності та інтереси. Відбувається підвищення самооцінки учнів, розвиток життєвих навичок, за допомогою фактів і емоцій задовольняються інформаційні потреби відповідно кожної вікової групи.

Список використаних джерел

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Захисти себе від ВІЛ. Тренінги життєвих навичок : метод. посіб. для педагога-тренера. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2012. 208 с.
2. Воронцова Т. В. Вчимося жити разом : посіб. для вчителя з розвитку соц. навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). Київ : Алатон, 2017. 232 с.
3. Кушнірчук О. Р., Вольнова Л. М. Лабіринти спілкування : метод. рек. з формул. конструктивних життєвих навичок та стратегій поведінки у вихованок шкіл-інтернатів. Луцьк, 2017. 46 с.
4. Культура добросусідства. 5–6 класи : модельна навч. прогр. для закл. заг. середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH%20poeta.p.z.2022/Etyka.i.kursy.moral.spryam/Kult.dobrosusidstva.5-6-kl.Aradzhyoni.ta.in.14.07.pdf>

Інна ФЕДОРЧУК,

практичний психолог Луцького ліцею № 1, м. Луцьк

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІК НЕНАСИЛЬНИЦЬКОГО СПІЛКУВАННЯ ЗАДЛЯ СПРИЯННЯ ПОРОЗУМІННЮ У КЛАСІ В КОНТЕКСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА»

Вступ. На сучасному етапі розвитку нашої країни як ніколи раніше важлива єдність усіх громадян України, незалежно від національності, віросповідання, культури та традицій, мови спілкування та місця проживання. Але єдність неможлива без знання, розуміння й поваги один до одного. Саме таку основну мету має інтегрований курс «Культура добросусідства», який нещодавно почав впроваджуватися в освітній процес середньої школи.

«Культура добросусідства» – єдиний унікальний інтегрований наскрізний курс, який спрямований на формування власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, плекання активної

громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, на відвернення міжнаціональних конфліктів, протидію розвитку негативних етнічних стереотипів і зниження агресивності в суспільстві [2].

«Культура добросусідства» передбачає формування в учнів високого рівня толерантності та пріоритетності загальнолюдських цінностей, наголошує на рівності всіх людей незалежно від статусу, етнічної та релігійної належності, вивчає спільне й відмінне у традиціях і культурах різних народів [4].

Концептуальну основу курсу становлять основні положення системного, компетентнісного та особистісно-діяльнісного підходів. Новизна й актуальність курсу полягає в тому, щоб допомогти здобувачам освіти навчитися вибудовувати життя, керуючись принципами демократії; жити у злагоді з собою й плекати гармонійні відносини з навколишнім світом; ухвалювати прогностичні рішення; критично мислити та аналізувати інформацію; активно цікавитися суспільним, політичним та економічним життям. А головне – мати активну життєву позицію, бути готовими до практичного втілення в життя ідей, на яких будується демократичне суспільство [1].

Інтеграція курсу вражає: у ньому подані відомості з ботаніки, географії, джерелознавства, екології, етики, етнології, зоології, історії, конфліктології, культурології, медіаосвіти, мистецтвознавства, мовознавства, основ здоров'я, підприємництва, політології, релігієзнавства, тайм-менеджменту, технологій, фольклористики тощо. Це дає змогу здобувачеві освіти побачити явища навколишнього життя в їхньому взаємозв'язку і взаємовпливі. А пріоритетність виконання виховних і розвивальних завдань через активну практичну діяльність сприятиме формуванню певних навичок і моделей поведінки, насамперед спрямованих на розвиток особистості, її соціальної компетентності [3].

Виклад основного матеріалу. Структура і зміст курсу відповідають вимогам Концепції Нової української школи, базового компоненту дошкільної освіти, Державного стандарту початкової, базової і повної загальної середньої освіти.

Курс «Культура добросусідства» в Луцькому ліцеї № 1 проводиться з 1 вересня 2021 року. Згідно з типовою програмою для 5–9 класів закладів середньої освіти наскрізний інтегрований курс «Культура добросусідства» розрахований на 35 годин на рік. У ліцеї до занять залучені усі здобувачі освіти 5–6-х класів (220 школярів загалом).

Особливостями наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства» є спрямованість на формування цінностей, розвиток особистісних рис і відпрацювання поведінкових навичок, що передбачає системну співпрацю педагога з дітьми. Тому деякі очікувані результати

навчання є наскрізними, а саме: етична поведінка, конструктивне спілкування, співпраця для досягнення результату діяльності.

У впровадженні курсу віддається перевага діяльнісному підходу, який передбачає різні активності: інтерактивні вправи, практичні роботи дослідження, спостереження, розв'язання ситуативних завдань тощо.

Зокрема, на уроках «Культури добросусідства» в 5-х і 6-х класах представлені теми ненасильницького спілкування, розв'язання конфліктів, булінгу і кібербулінгу, оскільки ефективна комунікація – це обов'язкова навичка кожного свідомого громадянина. Метод ненасильницької комунікації називають «мовою життя». Це алгоритм, який допомагає нам говорити так, щоб нас не просто слухали, а й чули, учить домовлятися у складних емоційних ситуаціях, знаходити в стосунках взаєморозуміння замість того, щоб протидіяти чи підкорятися, сприяє створенню позитивної атмосфери на уроках і у спілкуванні з дорослими. Упровадження в повсякденне життя методів ненасильницької комунікації дає можливість формувати зовсім нову якість спілкування, оскільки майбутнє шкільної освіти – формування громадянських компетентностей на засадах ненасильницької комунікації.

У розділі «Я у спільноті» дуже результативними є уроки спілкування, розв'язання конфліктів, булінгу та толерантного ставлення до оточення та один до одного. У темі «Ефективне спілкування» інформативною є вправа створення в парі спільного малюнка без вербальної комунікації. Здобувачі освіти вчаться домовлятися один з одним, не принижуючи особистості людини, відпрацьовували навички вербального і невербального спілкування. Під час вивчення теми «Що таке конфлікт» учні записують асоціації до слова «конфлікт», при цьому з'ясовуючи, чи завжди конфлікт є шкідливим.

Досить дієвою є вправа «Історія про Вовка», під час якої здобувачі освіти мають змогу вияснити причини виникнення конфліктів. Наприклад, школярі пригадували відому казку про Червону Шапочку та розглядали взаємодію Червоної Шапочки і Вовка із досить незвичного для них боку. Діти описували портрети головних героїв на аркуші паперу, називаючи характерні риси персонажів.

Після вивчення курсу здобувачі освіти прийшли до висновку, що потрібно неупереджено слухати іншу сторону конфлікту та дізнатися про причини, які його спровокували.

Висновки. Інтегрований курс «Культура добросусідства» є ефективним засобом ненасильницького спілкування задля сприяння порозумінню у класі. Педагоги та батьки відмічають, що здобувачі освіти, після проходження курсу, стали дружніші, толерантніші та вихованіші у спілкуванні з ними та зі своїми однолітками. Також відмічено, що школярі після уроку «Культура

добросусідства» налаштовані позитивно, володіють практичними знаннями та навичками.

Варто зазначити, що впродовж навчання були виявлені деякі проблеми, а саме: труднощі в організації та проведенні групової роботи через велику кількість учнів у класах, не всі учні завжди готові активно працювати на уроках, часто відволікаються.

Загалом, матеріали інтегрованого курсу «Культура добросусідства» можуть бути використані у своїй роботі практичним психологом, соціальним педагогом, класним керівником на виховних годинах та батьківських зборах.

Список використаних джерел

1. Від співпраці до примирення : посіб. для лідерів громадянського суспільства / за заг. ред. О. К. Смірнова; авт.-упоряд.: М. А. Араджионі, І. В. Брунова-Калісецька, А. І. Гусев, І. Г. Терещенко. Київ : Золоті ворота, 2015. 145 с.
2. «Культура добросусідства» : прогр. інтегрованого курсу і метод. рек. ... / за ред. М. А. Араджионі. Сімферополь : АнтикВА, 2007. 212 с.
3. Культура добросусідства: Я, моя сім'я, мої сусіди. Тернопільщина : робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів закл. заг. середньої освіти Терноп. обл. / авт.-уклад.: М. А. Араджионі, М. Я. Голуб, О. І. Когут, О. М. Петровський. Київ : ТОВ «Прометей», 2020. 84 с.
4. Рибачук О. Особливості інтегрованого курсу «Культура добросусідства» в контексті нової української школи. *Вересень*. 2023. 2 (93). С. 52–64.

Тетяна ГРИЦЮК,

вчитель початкових класів

КЗЗСО «Рожищенський ліцей № 1», м. Рожище, Луцький район, Волинська область

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОДАТКОВИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» У 5–6 КЛАСАХ НУШ

Сьогодні наша освіта вимагає все більших вдосконалень. Не тому, що вона є поганою, а тому, що світ змінюється не щогодини, а щохвилини. І нам потрібно встигати за ним, а нашим майбутнім поколінням – і поготів. Надто швидко змінюються умови життя, компетентності, необхідні для роботи, та найшвидше змінюються технології. І щоб встигнути за усім цим, найголовніше, що нам потрібно, – це вміння вчитися. Адже цього вимагає сучасний етап розвитку людства.

Наразі українська освіта проходить шлях реформ. Вводяться нові методи та методики навчання, більша увага звертається на розвиток компетентностей, головним у навчанні стає взаємодія між учасниками цього процесу тощо. Саме ці ідеї, на мою думку, втілилися у курсі «Культура добросусідства для 5–6 класів НУШ».

Я вже протягом 2 років викладаю даний курс у «Рожищенському ліцеї № 1». Сама я вчитель початкових класів, тому з перших днів є учасником впровадження НУШ. Сьогодні хочу поділитися власним досвідом використання деяких вправ та завдань на уроках «Культури добросусідства» у 5–6-х класах.

У нашому ліцеї на предмет «Культура добросусідства» відводиться пів години. Тобто 1 урок на 2 тижні. Але оскільки в нас змішана система навчання (тиждень в школі – тиждень онлайн), цей урок завжди припадатиме на онлайн навчання, або той, з яким чергуватиметься, завжди буде онлайн. Тому минулого навчального року в I семестрі я мала уроки в 5-А, а в II семестрі – в 5-Б класах. Цього року в I семестрі уроки були в 6-х, в II семестрі – у 5-х класах.

Найперше, що я практикую, це відсутність зошитів. Я не заставляю дітей записувати тему чи мету уроків. Моє завдання полягає у тому, щоб зацікавити учнів, зробити так, щоб вони запам'ятали урок та його тему, а не шукали у зошитах. Для виконання певних завдань ми беремо той матеріал, який нам потрібен. Найчастіше це прості білі аркуші паперу формату А4. Іноді використовуємо більш цупкий альбомний папір, ватмани. Іноді це заготовки, які я друкую на принтері. Можна попросити учнів завести папку з файлами для зберігання своїх робіт. Для учнів це не буде чимось новим чи незвичним, адже в початкових класах вони вели портфоліо.

Двічі на семестр я прошу дітей підготувати проєкт. Зазвичай відводжу 4 тижні на підготовку. Проте діти готують його швидше. Теми для проєктів можуть бути найрізноманітніші, багато варіантів можна знайти на сайті в методичних матеріалах.

Перше моє завдання для 5-класників полягає у створенні відео-самопрезентації. Оскільки сучасні діти багато часу проводять в телефонах, вони легко можуть створити різні варіанти відео у найрізноманітніших програмах. Учні самостійно вибирають, що саме про себе розповісти і як. Чи це будуть підписані фото, чи зняте відео, чи підбір картинок. Головне – якнайкраще презентувати себе. Також я завжди уточнюю, чи діти не проти, щоб я показала їх роботу іншим учням. Я даю свій номер телефону, щоб школярі могли надіслати мені свої відео на будь який месенджер. Заодно ми обговорюємо правила спілкування за допомогою мережі «Інтернет». Діти відчують, що я їм довіряю, даючи свій номер телефону.

Другий проєкт в 5-му класі – підготувати та оформити рецепт однієї з улюблених страв. Страва повинна співвідноситись зі здоровим харчуванням. Бажано вказати кількість калорій, жирів, вуглеводів і таке подібне. Діти вчать розраховувати свій раціон, шукають кількість калорій, вітамінів, які потрібно вживати дитині протягом дня.

У 6-му класі перший проєкт, над яким ми працювали, – презентувати зовнішні вияви своєї індивідуальності. Можна зробити у вигляді серії малюнків, роздрукованих картинок, відео. Можна написати невеликий твір. Головне – дослідити свій стиль в одязі, зачісці, дізнатися, як він називається, його основні особливості.

Другий проєкт – це опис певної ситуації булінгу чи кібербулінгу. Описати почуття і переживання усіх учасників. Запропонувати різні шляхи вирішення проблеми. Діти оформлювали усе кольоровими олівцями: проблема – одним кольором, емоції кожного учасника – теж різними кольорами, варіанти вирішення – ще іншими. Більшість дітей позначали проблему червоним або чорним кольорами. Таким чином я, як вчитель, змогла більше дізнатися про характер та уподобання учнів.

Створити свою візитівку на шаблоні й подарувати її вчителю – таким творчим завданням я розпочинаю знайомство з учнями 5-х класів. Їх завдання – вказати свій клас, прізвище ім'я по батькові та додати ще 3–5 слів, якими б вони могли себе охарактеризувати (рис. 1).

Рисунок 1

Рисунок 2

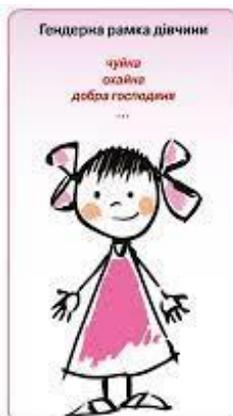

Рисунок 3

Під час вивчення теми про улюблені страви ми вчилися сервірувати стіл та цікаво загортати серветки. Також учні складали «Тарілку здорового харчування» (рис. 2).

Коли ми вивчали тему про гендерні стереотипи, діти заповнювали гендерну рамку дівчинки і хлопчика (рис. 3). Потім створювали пари: хлопець і дівчина. Кожна пара вивчала певні стереотипи у якійсь країні і презентувала невелику сценку,

Як в 5-му так, і в 6-му класі я даю невеличкі тести на знання теорії. Адже в кожному класі є такі учні, які рідко працюють творчо, не виконують завдань. За допомогою тестування можна перевірити, чи вони мають знання з певної теми.

Багато цікавих завдань є як у підручнику, так і на сайті у методичних матеріалах. Обов'язково слід спробувати працювати із відео. Але лише ви, вчителі, знаєте і розумієте своїх дітей. Лише ви визначаєте, які завдання їм зробити під силу, що саме їх зацікавить. Зрештою, усі завдання є лише орієнтиром.

*Катерина РОМАНЮК,
вчитель «Культури добросусідства» Підгайцівського ліцею,
с. Підгайці, Луцький район, Волинська область*

РОБОТА НА УРОКАХ КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» З ДІТЬМИ ВПО ТА ООП ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ЇХНЬОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Із запровадженням освітньої реформи у вигляді Нової української школи в освітні заклади прийшли і нові курси, які беззаперечно допомагають розвивати успішних та суспільно-свідомих громадян нашої держави. Одним із таких курсів став «Культура добросусідства», оскільки його модельна навчальна програма базується на таких ціннісних орієнтирах: дитиноцентризм, визнання унікальності, талановитості й ідентичності кожної людини, недискримінація, доброчесність, здоров'я, добробут і безпека, що має забезпечити гармонійний розвиток, цілісне світосприйняття, утвердження людської гідності, вільної особистості й активного громадянства [1], отож у межах вивчення цього предмету, особливо важливою є підтримка учнів з ООП та ВПО. Теми, які відведені в межах курсу «Культура добросусідства», підіймають важливі суспільні питання, та допомагають учням інтегруватись у сучасний соціум, зокрема робота на уроках з дітьми з ООП та ВПО, допоможе їм краще розвинути їхню особистість.

Особливу увагу, працюючи в межах курсу, слід приділяти дітям з особливими освітніми потребами, адже соціалізація для них є важливим аспектом їхнього розвитку, оскільки вона сприяє їхньому відчуттю впевненості, підвищенню самооцінки. У вирі сучасних подій, коли

з початком повномасштабної російської агресії у нашому суспільстві з'явилась ще одна особлива група людей – це внутрішньо переміщені особи, яким, як ніколи, зараз потрібна наша допомога та підтримка, курс «Культура добросусідства», допомагає повернути дітей ВПО до нормального життя та взаємодії з їхнім соціальним середовищем.

Працюючи з учнями ООП слід привчати дітей усього класу, що різноманіття – це норма. І усі ми різні, кожна людина має свої особливості, які формують її унікальність. Учні вивчають важливість толерантності, поваги та прийняття цієї різноманітності у сучасному суспільстві. Це включає в себе вміння приймати та цінувати людей, незважаючи на їхні відмінності.

Предмет «Культура добросусідства» спрямований на вивчення та розуміння принципів і цінностей, що лежать в основі гармонійних відносин між людьми та спільнотами. Працюючи з дітьми з ООП, важливо сприяти спільним проєктам та груповій роботі, де б вони могли працювати разом з іншими дітьми. Це дозволить їм розвивати навички співпраці, комунікації та соціальної взаємодії.

Починаючи роботу з класом на початку вивчення курсу, варто виділити чимало часу, для того щоб познайомитись з дітьми. Найкраще це зробити, звісно, в ігровій формі, для того, щоб усім дітям цей процес став цікавим. Наприклад, взяти невеличкого м'ячика і запропонувати тому, до кого в руки попаде цей м'яч, більше розказати про себе. Для вчителя це дозволить сформулювати враження про клас загалом, а також звернути увагу на сприйняття учнями один одного, а особливо ставлення до дітей з ООП. Важливо у такому способі знайомства приділити увагу дитині з особливими освітніми потребами, для того, щоб вона також змогла розкритись і розповісти про себе та свої уподобання.

Важливо чи не на кожному уроці учнів з ООП задіювати до роботи в групах або ж у парах. Зокрема робота у групах є одним з найважливіших інструментів соціалізації, який допомагає людям вчитися взаємодіяти, спілкуватися та співпрацювати з іншими учасниками суспільства. Цей метод не лише сприяє розвитку особистості, але й формує ключові навички, необхідні для успішного функціонування в сучасному світі. Якщо ж учні працюють у парах, це надаватиме можливість покращити комунікаційні навички. Партнери взаємодіють між собою, обмінюються

думками, ідеями та інформацією. Цей процес допомагає розвивати вміння ефективно спілкуватися, слухати інших та виражати свої думки.

Задаючи домашнє завдання, важливо зацікавити дитину до його виконання, а також дати змогу обрати партнерів, з якими йому було б зручно, опрацьовувати матеріали. Дітям, які співпрацюють з учнями з особливими освітніми потребами, варто заздалегідь повідомити, що не потрібно багато вимагати від свого компаньйона, а навпаки допомагати та йти йому назустріч.

Працюючи у межах курсу «Культура добросусідства», також потрібно чималу увагу звертати на діток, які були вимушені покинути свій звичний простір через російську агресію. Кількість таких дітей постійно зростає, до прикладу, порівнюючи дані від травня 2021 року, то в межах Волинської області цифра внутрішньо переміщених осіб становила 3124 людини, а от уже на березень 2023 року ця цифра сягала 54 457 людей [2].

У першу чергу працюючи з такими дітьми важливим є надання для них психологічної підтримки. Спершу варто познайомити їх з усіма дітьми, запропонувати гуртом привітатися, промовивши теплі лагідні слова; звертатися до дітей на ім'я, залучати до участі в полілозі, всіляко підтримувати їхнє бажання висловитись [3]. Бувають такі ситуації, коли дитина не йде на контакт, тут важливо бути обережними і не примушувати до спілкування, а дати час для освоєння нового соціуму.

Робота з внутрішньо переміщеними особами на уроках «Культури добросусідства» може включати різні аспекти, спрямовані на підтримку їхнього соціального та емоційного розвитку, навчання та інтеграцію. Таким дітям важливо відчувати комфорт та безпеку.

Сприяючи соціалізації та повернення до буденного життя, можна використовувати різні способи:

- Залучати ВПО до групових проєктів та активностей, де вони можуть співпрацювати з іншими учнями. Це сприяє розвитку комунікативних навичок та підтримує взаємодію між ними. Для учнів, які є внутрішньо переміщеними особами робота у групах надасть можливість взаємодіяти з їхніми однолітками, це можуть бути і люди різних культур, етнічних груп та переконань. Це сприятиме толерантності, прийняттю різноманітності та розумінню різних точок

зору. Взаємодія з різними особами розширює горизонти, робить людей більш відкритими та емпатичними.

- Намагатись сприяти формуванню спільних інтересів серед учнів, коли вони працюють у парах, адже це може стати основою для взаємодії та дружби, тобто підібрати завдання так, щоб в процесі виконання, діти краще могли б пізнати один одного. Також саме під час роботи у парах люди розвивають емпатію та співпереживання. Вони навчаються розуміти почуття та потреби свого партнера, співчувати та підтримувати його в складних ситуаціях.

Вивчаючи у межах курсу «Культура добросусідства» різні теми деякі з них можуть зацікавити та розкрити таких учнів. До прикладу в п'ятих класах вивчається тема «Улюблені страви. Застільний етикет», зокрема у ній розглядаються регіональні страви, діти з великим захопленням розповідають про кухню і традиції, які зазвичай зустрічаються саме у їхньому регіоні. Учні можуть ділитися своїм досвідом та знаннями про традиційні свята й обряди свого регіону. Це створює можливість для вивчення різноманітності культурних свят та розвитку поваги до різних традицій, а також продовження цих традицій у своїх родин, хоча і вже в іншому регіоні України.

Загальна мета соціалізації ВПО на уроках полягає у створенні сприятливих умов для їхньої інтеграції та взаємодії в класному середовищі, що сприяє їхньому соціальному та емоційному розвитку.

Отже, курс «Культура добросусідства» має за мету формування в учнів цінностей та навичок, які сприятимуть створенню гармонійних стосунків у спільноті та суспільстві в цілому.

Загальний підхід полягає в створенні сприятливих умов для взаємодії, співпраці та взаєморозуміння між дітьми з ВПО та ООП та їхнім оточенням, що сприяє соціалізації та інтеграції в суспільство. Зокрема через організацію спільних проєктів, групової діяльності та обміну досвідом, які сприяють розвитку комунікативних навичок, толерантності. Важливо те що, курс ставить за мету підтримку взаємного вирішення конфліктів та розвиток учнівського лідерства, що сприяє позитивному клімату в класі та школі в цілому.

Приділяючи особливу увагу в роботі з дітьми з ВПО та ООП за допомогою курсу «Культура добросусідства», ці діти отримують можливість інтегруватися в класне середовище та відчувати себе

повноцінними членами шкільної спільноти. Це включає індивідуальний підхід до кожного учня, створення умов для їхньої активної участі в навчальному процесі та підтримку їхнього соціального й емоційного розвитку.

Загалом, курс «Культура добросусідства» сприяє створенню відкритого, толерантного та дружнього середовища в школі, де кожен учень має можливість розвиватися, спілкуватися та вчитися разом з іншими, незалежно від їхнього стану здоров'я або освітніх потреб.

Список використаних джерел

1. Культура добросусідства. 5–6 класи : модельна навч. програма для закл. заг. середньої освіти. *Культура добросусідства*. URL: <https://kdukraine.com/metodichna-pidtrimka/modelna-navchalna-programa-kultura-dobrosusidstva-5-6-klasi/> (дата звернення: 23.03.2024).
2. Фещенко А. У яких областях України найбільше переселенців: дослідження. ГЛАВКОМ. URL: <https://glavcom.ua/country/society/u-jakij-oblasti-ukrajini-najbilshe-pereselentsiv-doslidzhennja-infohrafika-929992.html> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Як організувати роботу з учнями та їх психологічну підтримку в умовах війни : рек. Державної служби якості освіти. *Державна служба якості освіти України*. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-robotu-z-uchnyami-ta-ikh-p/> (дата звернення: 05.04.2024).

Людмила ДРИПА,
учитель інтегрованого курсу «Культура добросусідства»
Ліцею с. Вербка, Ковельський район, Волинська область

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРОВАНОВОГО КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» В КОНТЕКСТІ НУШ

Мета програми – забезпечення гармонійного розвитку та виховання соціально компетентних, критично мислячих і толерантних осіб, громадян і патріотів своєї Батьківщини, які відповідально ставляться до рідного краю, громади, країни та прагнуть зберігати, розвивати і примножувати природний, економічний і культурний потенціал України.

Структура і зміст курсу «Культура добросусідства» для ЗЗСО відповідають вимогам «Державного стандарту початкової освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р.

№ 87 і «Закону про освіту». «Культура добросусідства» для ЗЗСО є логічним продовженням програми «Український віночок. Регіон» [4, с. 110–112].

Деякі із тем програм початкової школи мають продовження у програмах середньої школи й потім поглиблюються і резюмуються у програмах для старшої школи. Тож програми «Культури добросусідства» не мають обов'язкової прив'язки до певного класу й віку дитини. Отже, комплекс програм «Культури добросусідства» для ЗЗСО складається з таких компонентів:

Частина 1: «Я, моя сім'я, мої сусіди» (може бути використана з 1 по 5 класи);

Частина 2: «Місце, де ми живемо» (може бути використана з 2 по 6 класи);

Стратегічні завдання:

- запровадити системний підхід до проведення цілеспрямованої роботи з формування соціальної і громадянської компетентності та однієї з її складових – толерантності (у широкому сенсі, тобто етнічної, релігійної, мовної, гендерної, вікової, соціальної тощо) не тільки в дітей, а й у їхніх батьків;

- знизити навчальне та інформаційне навантаження на дітей за рахунок інтеграції тем та акцентувати розвивальну й виховну складові освіти;

- формувати бачення свого місця в сьогоденні та в майбутньому рідного краю, відповідальне і шанобливе ставлення до рідного краю як основоположного елемента виховання громадянина України;

- формувати стійкий інтерес до життя, культури, проблем свого регіону; установки на конструктивну діяльність, підвищення соціальної компетентності й відповідальності за добробут рідного краю і країни як невід'ємної складової громадянського обов'язку;

- формувати вміння вести діалог, вирішувати проблемні й конфліктні питання відповідно до демократичних принципів і принципів «культури миру»;

- розвивати критичне мислення, формувати особистісну позицію; уміння продукувати нові конструктивні ідеї;

- сприяти набуттю знань про права людини і громадянина, а також уміння їх відстоювати, збагаченню досвіду активних соціальних дій;

- знизити агресивність дітей, прищепити вміння мирно розв'язувати/трансформувати конфліктні ситуації;
- розвивати навички успішної міжкультурної комунікації в дітей та їхніх батьків;
- сформувати високий рівень адаптаційних можливостей дитини;
- популяризувати історію та культуру різних етносів, представники яких мешкають на теренах України, а також сучасну культуру кожного регіону;
- формувати особистісну ефективність і культуру дозвілля;
- сприяти формуванню екологічної свідомості й природоохоронної поведінки;
- прищеплювати інтерес до рідної і державної мови, до вивчення мов своїх сусідів, розвивати мовну толерантність і мотивацію до опанування іноземних мов;
- дати уявлення про різноманітні релігії та конфесії, ментальні особливості сусідів, їхнє світосприймання й цінності;
- ознайомити з історією свого регіону і країни в цілому;
- формувати свідоме ставлення до грошей, підприємницькі вміння й ініціативу дитини.

Особливості викладання курсу

Навчальний курс «Культура добросусідства» може бути введений, починаючи з будь-якого класу, як спецкурс або факультатив за рахунок годин варіативної складової навчальних планів (35 годин на рік). Програми і навчально-методичний комплекс для початкової школи можуть бути також використані в рамках Нової української школи для «ранкових зустрічей», годин спілкування, або як матеріали для створення вчителем власних програм, або як регіональний варіант інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Адже частини 1-12 програми «Культура добросусідства» для ЗЗСО побудовані з урахуванням регіональної специфіки, що особливо помітно у відповідних посібниках [2; 7].

У кожній із частин програми представлено від 22 до 30 інтегрованих тем на 35 навчальних годин протягом року. Вона залежить від вікових особливостей дітей, актуальності тем і потреб класного колективу тощо, тому розподіл годин між темами залишається на розсуд учителя. За потреби до 20 % часу (у межах відведених 35 навчальних годин впродовж року) учитель може використати на введення нових тем,

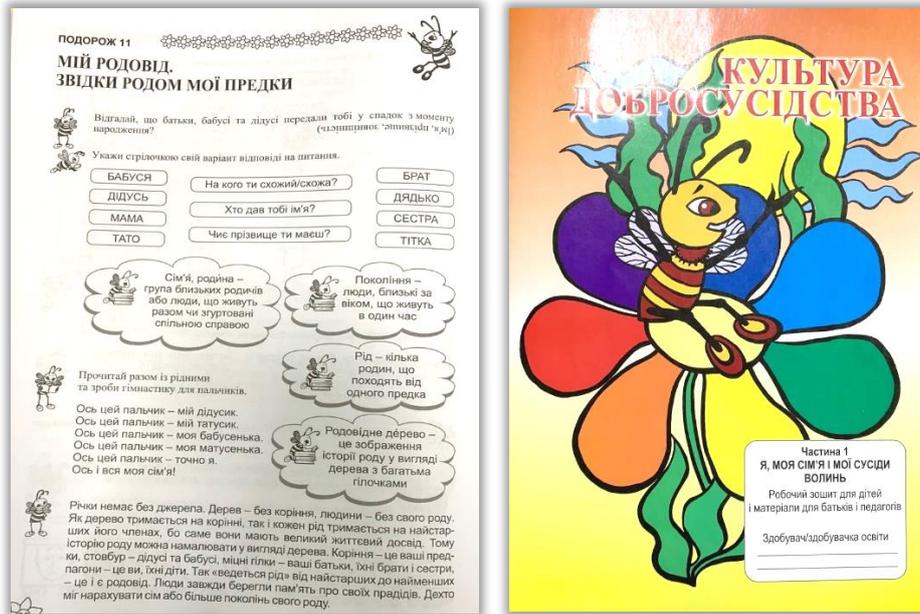
окремо не зазначених у програмі, але важливих і актуальних для дітей і класного колективу в цей час, наприклад, «Бережливість», «Плітки», «Попереджуємо сварку» тощо. Основною формою проведення занять за програмами курсу є інтерактивний урок. Також це можуть бути інсценізація (драматизація), дебати, дискусія, екскурсія, «жива бібліотека», кіноклуб, подорож, свято, творча майстерня, симуляційна гра, розробка і презентація проєктів, тренінг, форум-театр тощо.

Рекомендації для вчителя ефективно та позитивно проводити уроки з курсу «Культура добросусідства»:

- акцентувати увагу на загальнолюдських цінностях, на тому, що об'єднує людей;
 - на особливостях, якими ми цікаві одне одному;
 - базуватися на особистому досвіді дитини й членів її родини;
 - використовувати абетковий принцип будь-якого переліку (культур, мов, об'єктів, персоналій тощо), бути політкоректними у використанні термінів;
 - виокремлювати в кожній темі, у кожному занятті ціннісний і мотиваційний аспекти: дитина має розуміти, навіщо вона отримує певні знання, навички, емоції й як вона їх буде використовувати тут і зараз;
 - вибирати завдання за принципом «краще менше, та краще», адаптувати до потреб та рівня розвитку дітей у класі й не прагнути досягнути всіх заявлених до теми результатів навчання і компетентностей;
 - на заняттях з «Культури добросусідства» діти мають говорити більше, ніж учитель;
 - дотримуватися тематичного принципу: в «Культурі добросусідства» немає тем, присвячених тільки одній етнічній культурі чи релігії;
 - не карати дитину за відповіді, які не подобаються або які, на Вашу думку, є помилковими. Не шукати єдиної правильної відповіді – процес важливіший за результат;
 - не розділяти дітей в класі за гендерною, конфесійною, етнічною та іншими ознаками;
 - пропонувати дітям завжди однаковий розмір текстів, присвячених історії та культурі різних груп, персоналіям і так далі;
 - діти мають йти з «Культури добросусідства» із позитивом і корисними практичними знаннями та навичками для життя!

Помічники у роботі – робочі зошити для дітей і матеріали для батьків і педагогів.

Рисунки 1-2. Робочий зошит

Найулюбленіші теми курсу дітей:

Тема: «Різноманіття споруд. Архітектура».

Тема: «Взаємозв'язок діяльності людини і природи».

Тема: «Календарний фольклор».

Інтегрований урок: «Зустрічаємо весну».

Урок на тему: «Що таке конфлікт? Вирішення конфлікту».

Тема уроку: «Ляльковий театр. Кожен з нас актор».

Уроки на свіжому повітрі – найулюбленіші з курсу «Культура добросусідства».

Висновки. «Культура добросусідства» є інноваційним українським продуктом, розробленим для виховання у дитини пошани до батьків, їх культурної самобутності; мови й національних цінностей країни мешкання і країни походження; до культур, відмінних від її власної; підготовка дитини до свідомого життя в демократичному суспільстві в дусі взаєморозуміння, миру, толерантності, дружби між усіма народами. Наразі це єдиний наскрізний інтегрований курс у системі формальної освіти України. Він розробляється з урахуванням регіональної специфіки, що дає можливість включати в загальноукраїнський контекст особливості природного, історичного та культурного ландшафту країни й унаочнювати процес навчання. «Культура добросусідства» акцентує розвивальну та виховну складову освіти і спрямована на формування

та розвиток соціальної, громадянської і міжкультурної компетентностей дітей та дорослих, розвиток миротворчої освіти, а також соціальної інклюзії вразливих груп населення, зокрема представників етнічних, релігійних та інших меншин, внутрішньо переміщених осіб, трудових мігрантів, людей з інвалідністю та ін.

Список використаних джерел

1. Культура добросусідства : прогр. інтегрованого курсу і метод. рек. ... / за ред. М. А. Араджионі. Сімферополь : АнтикВА, 2007. 212 с.
2. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо : навч.-метод. посіб. Київ : Навч. книга, 2002. 112 с.
3. Вдовиченко Г., Бабкіна К., Денисенко Л. та ін. Волонтери. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2015. 256 с.
4. Виховуємо людину і громадянина : навч.-метод. посіб. / упор.: С. Буров, О. Войтенко, І. Костюк. Дрогобич : ВФ «Відродження», 2009. 130 с.
5. Від співпраці до примирення : посіб. для лідерів громадян. сусп-ва / за заг. ред. О. К. Смірнова ; авт.-упоряд.: М. А. Араджионі, І. В. Брунова-Калісецька, А. І. Гусєв, І. Г. Терещенко. Київ : Золоті ворота, 2015. 207 с.

Оксана МАКСИМЧУК,
учитель початкових класів
Журавичівського ліцею, Луцький район, Волинська область

ІНТЕГРУВАННЯ КУРСУ ЗА ВИБОРОМ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» В КУРС «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

(І цикл навчання)

Вперше про КД я почула в 2019 році від молоді вчительки, співавтора 1 частини зошита «Я, моя сім'я, мої сусіди. Волинь». А вже у вересні 2020 року я була учасницею авторського методичного семінару-тренінгу для вчителів початкових класів ЗЗСО Волинської області, які будуть впроваджувати програми: «Я, моя сім'я, мої сусіди», «Місце, де ми живемо», «Працюємо, вчимося, відпочиваємо разом», «Цінуймо край – пишаймося Україною!» інтегрованого курсу «Культура добросусідства». І в 2020 році я вже впроваджувала цей курс у нашій школі як курс за вибором.

Мета курсу – виховання соціально компетентних і толерантних осіб, громадян і патріотів своєї держави, які поділяють демократичні цінності, володіють критичним мисленням і відповідально ставляться до громади, рідного краю, країни та прагнуть зберігати, розвивати і примножувати природний, економічний і культурний потенціал України.

Мета досягається через реалізацію певних пріоритетних завдань:

- Запровадження системної цілеспрямованої роботи з формування соціальної й громадянської компетентності та однієї з її складових – толерантності (у широкому сенсі, тобто етнічної, релігійної, мовної, гендерної, вікової, соціальної та ін.) не тільки в дітей, а й у їхніх батьків.
- Формування стійкого інтересу до життя, культури, проблем регіону; установки на конструктивну діяльність, підвищення соціальної компетентності й відповідальності молоді за добробут рідного краю і країни як невід’ємної складової громадянського обов’язку.
- Розвиток критичного мислення, формування особистісної позиції; уміння продукувати нові конструктивні ідеї.
- Розв’язування проблемних і конфліктних питань відповідно до демократичних принципів і принципів «культури миру».
- Сприяння розвиткові інтеграційних процесів у суспільстві й підвищенню рівня громадянської ідентичності, набуття знань і вміння відстоювати свої права та набуття досвіду активних соціальних дій.
- Зниження агресивності дітей, прищеплення навички мирного розв’язання конфліктних ситуацій, ознайомлення з елементами шкільної медіації (посередництва в розв’язанні конфліктів) і переговорним процесом.
- Системно, через батьківські збори чи інші формати взаємодії займатися просвітництвом батьків, сприяти інтеграції родин мігрантів, біженців, ВПО у місцеву спільноту, громаду.
- Розвивати діалог у громаді та громадянську компетентність у дорослих.
- Сформуванню високий рівень адаптаційних можливостей дитини.
- Популяризувати історію та культуру різних етносів, представники яких мешкають на теренах України, а також сучасну культуру регіону.
- Сприяти формуванню екологічної свідомості й природоохоронної поведінки.
- Прищеплювати інтерес до рідної і державної мови, до вивчення мов своїх сусідів, розвивати мовну толерантність і мотивацію до оволодіння іноземними мовами.

- Дати уявлення про різноманітні релігії та конфесії, ментальні особливості сусідів, їхнє світосприймання й цінності.

- Системно проводити профорієнтаційну роботу, що спрямована на знайомство з професіями, на які є попит у регіоні або які будуть необхідні в майбутньому, зважаючи на перспективи розвитку економіки області.

- Формувати свідоме ставлення до грошей, підприємницькі вміння й ініціативу дитини.

Варто зазначити, що компетентнісний потенціал курсу співзвучний з компетентностями, зазначеними в Концепції НУШ.

Діаграма кола Вена (КД і НУШ)

- Спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами. - Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами	- Вільне володіння державною мовою - Здатність спілкуватися іноземною мовою
- Математична компетентність	- Математична компетентність
- Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій	- Компетентності в галузі природничих наук, техніки та технологій
- Інноваційність. Ініціативність і підприємливість	- Інноваційність
	- Підприємливість та фінансова грамотність
- Екологічна компетентність	- Екологічна компетентність
- Інформаційно-комунікаційна компетентність	- Інформаційно-комунікаційна компетентність
- Навчання впродовж життя	- Навчання впродовж життя
- Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту, та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей. <i>Цілі сталого розвитку</i>	- Громадянські та соціальні компетентності
- Культурна компетентність. Обізнаність та самовираження у сфері культури	Культурна компетентність

Зазначу, що в КД кожна компетентність розкладена на компоненти: уміння, ставлення, навчальні ресурси.

Другий рік поспіль курс КД інтегрую в курс ЯДС (працюю за типовою програмою НУШ-2). Хоча вже є освітня програма інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для 1-2 класів (I цикл) закладів загальної середньої освіти як аналог інтегрованого курсу ЯДС (НУШ-2) Мета цієї програми абсолютно ідентична меті спецкурсу. Матеріали, взяті за основу, ті ж.

Методична підтримка дуже суттєва. Знайти її можна на сайті ІДЦ «Інтеграція та розвиток». Я повсякчас користуюсь «Робочим зошитом», де

достатньо матеріалу для роботи. Характерною рисою в робочому зошиті є те, що навчання відбувається по тижнях-подорожах, які легко зіставити з навчальними тижнями в 1 класі, або об'єднати для опрацювання (кілька подорожей) по місяцях у 2 класі.

Не акцентую увагу на назві курсу. Зазвичай кажу, що це завдання від бджілки Меліси. А завдання «від бджілки» люблять виконувати всі.

Умовні позначення – зрозумілі для учнів. Для діток, які ще не вміють читати, або їхнє читання ще недосконале, зображення бджілки допоможе зрозуміти як завдання виконувати. Потяг з вагончиками-масками для зворотного зв'язку допомагає зрозуміти емоційний стан дитини по завершенню роботи.

Я ще використовую «кольорове оцінювання» для формувального оцінювання (на скільки дитина справилась із поставленим завданням).

Всі зображення (крім вкладок) чорно-білі, тобто наведені лише контури. Це дає можливість дітям творчо підійти до оформлення сторінок зошита. Достатньо завдань, які бажано виконувати разом з рідними).

Наприклад: ЯДС. 1 клас. Тема «Моя родина». Проводимо паралелі КД: Подорож 11 (частина 1) Мій родовід, звідки родом мої предки.

Діяльність, яку виконаємо протягом тижня разом з батьками (дорослими) – знайдемо на карті й накреслимо стрілочки від Волині, місця де ми живемо, до тих місць, де живуть або працюють родичі. Можна використати гугл-карти (с. 31, Ч. 1). Працюємо з картою онлайн та офлайн.

ЯДС, 2 клас. Тема «Спільнота».

КД: Подорож 13. Обряди, що здійснюються при спорудженні нового будинку. Сусідська взаємодопомога.

СЗО: Ознаки етичної поведінки. Ситуації, коли інші люди потребують допомоги. Важливість добрих учинків для людини.

ГЮ: Чим та як люди об'єднані у суспільстві.

Тиждень 14. Подорож 15. Діалог з сусідом.

СЗО: Стосунки з дітьми своєї та іншої статі. Тиск, неповага, приниження і протидія їм.

ГЮ: Як сприймати тих, кого не знаєш? (Спрощено про багатоманітність людського суспільства, толерантність, свободу та гідність людини.)

Тиждень 15. Подорож 18. Труднощі, секрети спілкування. Взаємодія в колективі.

СЗО: Створення цінності. Співпраця у грі, навчальних і життєвих ситуаціях.

ГЮ: Конституція України (спрощено).

ІФО: Групова робота і лідерство. Оцінювання досягнутого результату власної і групової праці. Комунікація (однокласники, учитель, батьки, довідники, словники тощо) для пошуку необхідних ресурсів.

Тематичні дні: 9 лютого – День піци. Подорож 21. Ч 1. Розмаїття страв Волині. Вчимося готувати улюблену страву.

Досліджували страви, які готували бабусі. Обговорювали їх. Виконували завдання «від бджілки», а потім просто пекли піцу і насолоджувались процесом. Це вже наша традиція, бо робимо другий рік поспіль. Акції, челенджі, спільнодія екологічного, краєзнавчого, добротворчого напрямків реалізовується в нашому освітньому процесі. Вчимося волонтерити, сортувати, доглядати.

Патріотичне виховання як складова Культури добросусідства – не лише слова. Щоденне виконання гімну перетворилось у рутину, без якої не розпочинається навчальний день, зрештою, як і хвилини мовчання.

Створюємо освітній простір разом з учнями.

Курс за вибором «Культура добросусідства» на сьогодні реалізовується у двох закладах нашої Ківерцівської громади – Ківерцівській гімназії № 2 та Журавичівському ліцеї.

«Будьмо добрими сусідами!» Кожен сам собі трактуймо це побажання. Миру, спокою, перемоги нашій Україні. І нехай зерно, яке ми сіємо, проростає, має міцне коріння, гнучке стебло і здоровий колос.

Список використаних джерел

1. Комплект навчальних програм наскрізного інтегрованого курсу за вибором.
2. Міністерство освіти і науки України. Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського Національної академії наук України.
3. Інформаційно-дослідний центр «Інтеграція та розвиток».
4. Культура добросусідства. Ч. 1. Я, моя сім'я, мої сусіди. Волинь : робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів. 2020.
5. Культура добросусідства. Ч. 2. Місце, де ми живемо. Волинь : робочий зошит для дітей і матеріали для батьків і педагогів. 2021.
6. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf>

Тетяна ТКАЧУК,
учитель початкових класів Мстишинської гімназії,
с. Мстишин, Луцький район, Волинська область

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ВПРАВ У НАВЧАННІ КУРСУ «КУЛЬТУРА ДОБРОСУСІДСТВА» У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

(З досвіду роботи)

Мета і завдання курсу «Культура добросусідства» полягають у вихованні соціально-компетентної, толерантної особистості, патріота своєї Батьківщини, що прагне зберігати, розвивати і примножувати природний, економічний потенціал України.

Програма курсу для початкової школи є логічним продовженням програми для дошкільних закладів освіти. Зміст курсу є інтегрованим та розробленим на основі компетентнісного підходу з урахуванням регіональної специфіки. Це особливо помітно у посібниках курсу, зокрема в робочих зошитах. Кожна частина зошита має відповідний колір, на якому зображена бджілка Меліса. Саме вона допомагає діткам подорожувати сторінками зошита, виконувати різні завдання: вирізати, обвести, розфарбувати, намалювати, допомагає співпрацювати у колективі.

Різноманітні вправи діти можуть виконувати, як самостійно, так і з допомогою старших (вчителя, батьків). Досить корисними є поради від Меліси у вигляді тексту біля повітряних кульок, що дає змогу дитині вибирати: якщо порада слухна, то її запам'ятати, а коли дитина вирішила не брати її, то просто відпустити, як повітряну кульку.

Основні форми проведення уроків КД:

- урок-подорож;
- урок-екскурсія;
- урок-дискусія;
- урок-кінозал;
- урок-зустріч;
- урок-майстерня;
- урок-свято;
- квест-екскурсія.

Для згуртування колективу, виховання поваги один до одного на уроках та ранкових зустрічах рекомендуємо використовувати такі вправи та інструменти.

Вправа «Ярлик» або «Мітки»

Дітям прикріплюють кольорові прищіпки. За відповідним кольором вони шукають пару і виконують різні команди, наприклад:

- посміхнись мені;
- похвали мене;
- покажи мені гримаси та інші.

Після завершення вправи учасники діляться враженнями: коли було приємно, а коли прикро?

Вправа «Молекула любові»

Атоми рухаються хаотично і утворюють молекули по двоє дітей, по троє, по четверо, по п'ятеро і т. д. У результаті всі разом утворюють «молекулу любові».

Вправа «Серветка» (ми всі різні)

Діти по команді вчителя виконують різні операції із серветками (складають, надривають і т. д.).

Орієнтовні команди вчителя:

- зігніть верхній кутик;
- складіть серветку навпіл;
- надірвіть нижній кутик і т. д.

У кожної дитини розгорнута серветка має свій вигляд.

Вправа «Енерджайзер»

Використовується для зняття втоми, розрядки напруги між дітьми:
«Міксер, пральна машина, тостер» (діти в трійках міняються місцями).

Енерджайзер: Міксер,
пральна машина, тостер,

Вправа «Мій герб»

Діти спільно з батьками та іншими членами родини виготовляють герб родини.

Вправи-руханки:

- «Австралійський дощ».
- «Мокрий собачка».
- «Іподром».
- «Ігри з обличчям».

Вправа «Мій герб»

- Те, що я люблю більше за все.
- Чим або ким я пишаюся.
- Те, що я вмію робити найкраще.
- Чого я можу навчити свого колегу/колежанку (або чим поділитися)
- Мій девіз

Руханка «Мокрий собака»

Вправа «Іподром»

Коні біжать... по іподрому, по болоту, по пісочку, по камінню, бар'єр, 2 бар'єра, леді, джентльмени

Вправи-інструменти:

- «Парковка» (діти прикріплюють до знака запитання, вчитель дає на них відповіді).
- «Цибулька і Сонечко» (учні називають свої хороші сторони і ті, яких би вони хотіли позбутися).
- «Нашіптування, промальовування проблеми» на папері, з якого згодом скласти кораблик чи літачок та відпустити.
- «Історія мого імені».
- «Що моя річ розповість про мене!».

Хто я? Вправи
«Цибулька» та «Сонечко»

Інструмент «Парковка»

Арттерапія:

- діти малюють пальчиками, долоньками;
- малюють по кінетичному піску, манці;
- створюють малюнки білим по чорному.

Казкотерапія:

- виготовляють пальчиковий театр і розігрують казки;
- роблять інсценізацію казок на «новий лад».

Рефлексія дня:

- Що для мене було корисним? (Скринька, каструлька, повітряна кулька.)

У світовій спільноті освіта батьків набуває дедалі більшого поширення і розглядається як важлива умова існування здорової сім'ї та повноцінного виховання дітей.

В авторському посібнику «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, практично» запропоновано перелік тем та розробки батьківських зборів, серед яких:

- Виховання без шкоди.
- Як допомогти вчитися.
- Спілкування – найцінніший подарунок.
- Як знайти час.
- Як розмовляти і домовлятися та інші.

Запропоновані вправи дозволяють формувати стійкий інтерес до життя, культури, проблем свого регіону, сприяють підвищенню соціальної компетентності й відповідальності за добробут рідного краю, формують вміння вести діалог, домовлятися, співпрацювати в групах та командах, сприяють зниженню емоційного напруження.

Наталія ДОВГОПОЛЮК,
учитель початкових класів Мстишинської гімназії,
с. Мстишин, Луцький район, Волинська область;
Ірина САВЧУК,
учитель початкових класів КЗЗСО «Ратнівський ліцей»,
с. Ратне, Луцький район, Волинська область

КВЕСТ-ЕКСКАРСІЯ «СТЕЖКАМИ ІСТОРИЧНОГО ЛУЦЬКА»

Розробники квест-екскурсії:

Брисюк Тетяна Анатоліївна, вчитель початкових класів
Промінської гімназії;

Вегера Олена Петрівна, вчитель початкових класів Баївського ліцею;
Матвійчук Тетяна Євгеніївна, вчитель початкових класів Боратинського ліцею;

Ройко Людмила Миколаївна, вчитель початкових класів Баївського ліцею.

Мета: поглиблювати знання про історію, культуру, звичаї, традиції, географію Луцька; формувати вміння працювати в групі, розвивати критичне мислення; виховувати патріотичні почуття до культурно-історичної спадщини; прагнення до перемоги.

Обладнання: конверти із завданнями, символічні ключі-букви.

Учасники: вчителі початкових класів закладів загальної середньої освіти Боратинської сільської ради (4-ті класи).

Примітка: дана квест-екскурсія буде цікавою також для учнів 3-4-х класів.

Хід квест-екскурсії

Квестери (учасники зустрічі) збираються на площі Злуки міста Луцьк, перехід від сучасного до старого міста (Братський міст).

- Вітаємо учасників квесту! Впевнені, що ви чудово знаєте наш сучасний і красивий Луцьк, який радо зустрічає багатьох туристів, але як відданий охоронець береже свою історію. Лише зацікавленим відкриває щілиночку дверей, за якими сховані уся велич і слава давніх часів!

Сьогодні ми пропонуємо вам зазирнути у минуле нашого міста, доторкнутись до його історії. Запрошуємо на квест-екскурсію «Стежками історичного Луцька».

На вас чекає весела подорож-змагання, пошуки «ключів». А ще – це гра-випробування начитаності, ерудованості, витривалості та вміння працювати у команді.

Ознайомлення учасників з правилами квесту

1. Щоб дістатися місця, де почнеться наша екскурсія, вам потрібно буде виконати завдання.
2. Правильне виконання завдання дає можливість отримати ключ-літеру та рухатись далі.
3. Якщо команда не знає відповіді або відповідає неправильно, є можливість отримати підказку, виконавши творче завдання.
4. На фініші необхідно мати цифрову версію фото команди у повному складі на фоні об'єкта.

Отож, оголошуємо старт квесту. Бажаємо успіху!

Ключ 1. Відгадати назву об'єкта за описом

Ще в середині минулого століття тут стояв міст через річку Глушець. Це був нащадок найдавнішого мосту Луцька, який вперше згадується у 1149 році. Подовжуючи греблю, що йшла від замку через заплаву, він з'єднував давнє місто з поселенням правого берега Стиру.

Нині цей майдан є містком, по якому ми переходимо із сучасного міста, яке промовляє до нас тисячами кольорових вогнів до древнього, овіяного таємницями, Лучеська.

Відгадка: Майдан «Братський міст».

Обов'язкова умова: учасники фотографуються на фоні містка.

Ключ 2. Назвати об'єкт за описом

Поміж 1631–1634 роками зусиллям Луцького братства будується монументальна духовна споруда, а також монастир, шпиталь і школа. Представники Луцького братства створили цілий комплекс для захисту своєї віри, мови й культури від державного католицизму й ополячення. Серед членів луцького братства були: митрополит Петро Могила й засновниця київської братської школи – Галшка Гулевичівна. Відомо, що Галшка похована у крипті під храмом. І сьогодні підвал споруди – це некрополь нетлінних останків братчиків, меценатів, відомих і невідомих лучан.

Відгадка: Комплекс споруд Луцького православного братства – церква Воздвиження Чесного і Животворящого Хреста Господнього, а також монастир василіанів.

Обов'язкова умова: світлина на фоні духовної споруди.

Ключ 3. Назвати об'єкт за описом

Частиною історії старого Луцька є аптека-музей. Будинок, де нині розташовується аптека-музей збудували ще в кінці XVIII століття.

У 1845 році вона зазнала пожежі. Тоді ж хімік-аналітик Адам та його брат Петро Злоцькі відремонтували будівлю і розмістили там аптеку. У підвалах аптеки було сховище медикаментів, лабораторія. У наземній частині – кабінет власника, торговий зал, одночасно будинок слугував і житлом для родини Злоцьких. Тут збережений старовинний інтер'єр:

шафи, яким 150 років, пляшечки, ступки й інші інструменти, що використовувалися при виготовленні ліків. Є старовинний касовий апарат 1902 р. В аптеці також зберігаються рідкісні книги, гербарій лікарських рослин 1942 року.

Для виготовлення ліків використовували близько 220 найменувань рослин. Збором та підготовкою рослин займалися працівники аптеки. Цікаво, що в цій аптеці виготовляли ліки для відомої поетеси Лесі Українки.

З 1935 р. аптека започаткувала продаж власної мінеральної води з артезіанської свердловини глибиною 110 м, пробуреної у її ж дворі. Вода трубами проходила у нижній ярус підвалу, де її газували, додавали сиропи (спочатку фруктові концентрати привозили з Палестини і Німеччини, а потім навчилися виготовляти самі з лимонів та поліської журавлини), розливали у пляшки і розвозили підводами мешканцям Луцька.

Цікавий факт, що у 1966 році деякі речі з аптеки були перевезені до львівської аптеки-музею.

Луцька аптека стала музеєм лише з 2002 року. В даний час аптека не тільки служить музеєм: тут виготовляють дерматологічні ліки. За місяць в аптеці виготовляють близько тисячі лікарських препаратів.

Відгадка: Аптека-музей.

Ключ 4. Назвати об'єкт за описом

Будинок, збудований на зламі XVIII–XIX століть. У ньому проживала сім'я Косачів. Знамениту письменницю багато що пов'язує з нашим містом. Тут вона прожила деяку частину свого життя і написала перші «усвідомлені» твори. До того ж, Леся Українка часто була у Луцькому замку і любила його.

Збережений під'їзд у вікторіанському стилі та оригінальний внутрішній дворик.

Зараз приміщення займає дирекція історико-культурного заповідника та музейна експозиція.

Відгадка: Лесина вітальня.

Обов'язково: світлина на фоні будівлі.

Ключ 5. Назвати об'єкт за описом

Волинь – православний регіон і нині важко повірити, що свого часу Луцьк називали «Римом Сходу», адже в місті було 9 католицьких храмів, а дієцезія з центром у Луцьку відігравала значну роль в суспільному житті громади та діяльності Католицької Церкви. Нині вісім із дев'яти храмів або знищені, або передані православним. Ця, розташована в історико-культурному заповіднику «Старий Луцьк» монументальна споруда, вражає красою і величчю. Духовний храм серед цих споруд – не найстаріший, але найбільш цікавий і збережений.

Під спорудою є чотири яруси підземель, які, наразі, мало досліджені, однак достеменно відомо, що одну з великих кімнат займала підземна церква – крипта.

Особливість цього храму полягає у тому, що він мав і оборонну функцію. Адже його зводили на місці колишньої В'їзної вежі Нижнього (Окольного) замку таким чином, щоб стіна замінила фрагмент муру. Інтер'єр храму також дуже багатий: полотна, епітафії, розписи на стінах, старовинні меблі, скульптури та барельєфи. У ньому є по три бічні вівтарі з кожного боку, а також Великий вівтар та вівтар каплиці Пресвятих Тайн. Славиться храм і своїм органом та неперевершеною акустикою – часто тут відбуваються концерти класичної музики. Богослужіння у цій духовній споруді відбувається польською та українською мовами.

Це – одна з архітектурних доміант старого Луцька, він неодмінно привертає увагу вірян та туристів. Для архітектора – це цікава, монументальна споруда, пам'ятка архітектури національного значення, для музиканта – місце, де звучить орган, для історика – будівля, пов'язана з визначними подіями та постатями, а для тих, хто вірить – місце зустрічі з Богом.

Відгадка: *Костел святих апостолів Петра і Павла.*

Обов'язково: світлина на фоні духовної споруди.

(На замковій площі учасники демонструють зібрані ключі та складають слово «ЗАМОК».)

Ведуча. Але до замку Любарта ми не підемо, хоч він і є візитівкою Волинського краю. Ми підемо до Окольного замку, та дізнаємось його історію, його значення для нашого краю.

Екскурсія у підземелля.

На завершення екскурсії учасники виконують завдання за QR-кодом та одержують в дарунок «скарби» та листівки з побажаннями:

<https://learningapps.org/display?v=p4mk5sxzt24>

Додаток А

ДОДАТКОВІ ЗАВДАННЯ

Дім добрих сердець

Є у Луцьку особливий дім, де поселилася казка. А разом з нею і дивний світ доброти, щирості й душевної теплоти.

У цьому приміщенні з 1993 року проводиться Міжнародний фестиваль «Різдвяна містерія».

Відгадка: Волинський обласний академічний театр ляльок.

Дерево-символ

Яке дерево стало символом сили й мужності українського народу? (Слов'яни, стародавні греки, римляни ще на початку своєї історії поклонялись йому, приписували чудодійні властивості, складали про нього міфи і легенди.)

Відгадка: дуб (Лесин дуб на Замковій площі).

Додаток Б

ФОТОМАТЕРІАЛИ

Майдан «Братський міст»

Учасники квесту на фоні Комплексу споруд Луцького православного братства:
церква Воздвиження Чесного і Животворящого Хреста Господнього,
а також монастир василіанів

Аптека-музей

Лесина вітальня

Костел святих апостолів Петра і Павла

Учасники складають ключове слово «ЗАМОК»

Вхід до Окольного замку

Початок екскурсії підземеллям

Секрети підземелля

Секрети підземелля

Учасники на задньому дворіку

Подарунки із чарівної скриньки

Завершення квест-екскурсії

Науково-методичне видання

**Освітній проєкт «Культура добросусідства»:
досвід та перспективи**

Матеріали обласного круглого столу

Упорядник: О. П. Муляр

*Технічний редактор: Л. І. Гаврилюк
Коректор: Г. З. Шевчук*

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
(43006, вул. Винниченка, 31)
Тираж 100 примірників

